

Soha nem éreztük ennyire a széthúzás romboló hatását

Beszélgetőtárs Stanyó Tóth Gizella

*„A nyelv nem az enyém, nem a tiéd,
hanem az édes mienk.”*

(Kazinczy Ferenc)

Méltóbb alkalom nem is lehetett volna a régóta tervezett, a mindenapjainkat meghatározó emberi/kisebbségi jogaink érvényesítéséről, illetve csorbulásáról szóló beszélgetésre Hajnal Jenővel, a Magyar Nemzeti Tanács elnökével, mint az Adán hagyományosan megrendezett (október 8–10.) Szarvas Gábor Nyelvművelő Napok zárórendezvényének, A nyelv határai témára megtartott tudományos tanácskozásnak a szünete.

Az idei nyelvművelő napok mottójául szolgáló Kazinczy-idézet mellé kívánczok a Szarvas Gábor mellszobrának koszorúzási ünnepségén elhangzott Makay Ida-gondolat: „Mit jelent nekem ez a nyelv? [...] Csak annyit: vagyok. [...] A magától értetődő mindennapi csodát. A természetes varázslatot, amit másodpercenként átélek, és alig gondolok rá. Hiszen nyilvánvaló. Ugyan-ez a viszonyom anyanyelvemmel is. [...] Magyarul beszélek, és ez jelenti számomra a szellemi lét egyetlen lehetséges formáját.” Vajon hogyan érvényesül mindez oktatásunk, kultúránk, tájékoztatásunk és kisebbségi létünk más területein? – erre kértem választ kulturális autonómiánk legfőbb szervének vezetőjétől.

Hosszú és olykor rögös is az út az elgondolástól a megvalósulásig. A Magyar Nemzeti Tanács tevékenységében változások tapasztalhatók. Kérem, foglalja össze a lényeges momentumokat, amelyek meghatározták az MNT munkáját?

– A Magyar Összefogás programjának összeállításakor két kulcsfontosságú célra próbáltam összpontosítani. Egyrészt, az eddigi, eredményes programok folytatását, a folyamatosság követését tartottam célszerűnek, másrészt pedig azt, hogy az új körülmények, az új helyzetek közepette felmérjük, hogyan tudjuk újraértékelni

és -értelmezni azokat a stratégiákat, amelyek korábban megszülettek és elkészültek. Ennek a kettőségnek kezdetben elfogadható és járható útja volt, az utóbbi fél évben azonban azt látjuk, azt tapasztaljuk, hogy a világ megváltozott körülöttünk. Kifordult a sarkából, és nemcsak szűkebb szülőföldünkön, hanem szinte mindenhol a nagyvilágban.

Ebben a globalizáció által meghatározott világban, egy kisebbségi léthelyzetben még inkább érzékenyebbé és sérülékenyebbé válnak a kis közösségek. A magyar nemzeti közösség ebből a szempontból itt, a Délvidéken nyilvánvalóan az egyik legsérülékenyebb, épp azáltal, hogy ekkora népességfogyás jellemzi, amelynek részint a hiányzó gyermekek, vagyis a megszülető gyermekek alacsony száma, részint az elvándorlás az oka. Újabb és szokatlan jelenség viszont, hogy a fiatal, a jövőjük építését itt kezdő szülők most vesznek vándorbotot a kezükbe, és elindulnak aprócska gyermekeikkel együtt az ismeretlenbe. Egy általuk elképzelt, egy újrakonstruált világba mennek, amelyben a bizonytalanság várja őket, de ugyanakkor a létbiztonság, a munkahely esélye is, amely fölülír minden értéket, minden szempontot. Korábbi, meghonosodott értékrendünkben ez nem így volt. Gondoljunk csak a hatvanas évekre. A vendégmunkások kikerülve Németországba, gyermekeiket itthon hagyták, hogy továbbtanuljanak, tovább képezzék magukat, iskolába járjanak. Külföldön a teljes bizonytalanságban szinte nem is látja az ember, hogy ezeknek a gyermekeknek a sorsa hogy és miként fog alakulni. Tehát nagyon érdekes új helyzet van kialakulóban. És akkor még a migrációs, menekültügyi kérdést nem is említettem, amely közvetlenül, látszólag úgy tűnik, hogy nem a mi kisebbségi ügyünk és kérdésünk... De azt is látni

kell, hogy épp a tömbmagyarság, a Tisza mente közösségeiben szembesültünk ezzel a hihetetlen nagy kockázattal és veszéllyel járó jelenséggel, amely pillanatok alatt megfordíthatta volna világonkat, és egy egészen más helyzetet teremthetett volna itt, még inkább fokozva kisebbségi közösségünk veszélyeztetettségének érzetét.

Az ilyen és ehhez hasonlóan összetett helyzetekben a nemzeti tanácsnak, az érdekvédelmi szerveződéseknek mindig az lenne a közös feladata, hogy hogyan tudnák ezeket valamilyen módon a közösség előnyére fordítani. Hogyan tudnánk elérni, hogy teljes életet tudjon élni egy közösség? Ne csak vágy, egy elképzelt világ legyen a teljes életre való igény. Ebben kell a közösségünket segíteni. Tisztában kell lennünk azonban azzal is, hogy a teljességre való törekvés nem egyszerű, hiszen önmagában már csonkák vagyunk. Egy nemzet, ha szétdarabolva él több országban, az már önmagában is sérülékenységét sejteti. Ilyen helyzetben a teljességre való törekvésünk legfontosabb elve anyanyelvünk megőrzése kell hogy legyen.

Az anyanyelvnek két hihetetlenül hasznos és nélkülözhetetlen tartóoszlopa van: az oktatás és a kultúra. Kérdés azonban, hogyan tudunk örökségünkkel, hagyományainkkal bánni, hogyan tudjuk gyermekeinkkel, fiataljainkkal megszerettetni ezt a hagyatékot, hogyan tudjuk őket úgy nevelni, úgy irányítani és segíteni, hogy ezeket az értékeket sajátjuknak érezzék. Ha már érzik, hogy anyanyelvünk a kötődést jelenti szülőföldjükhöz (nem véletlenül használom a szülőföld fogalmát), az identitásunkat erősítő magyar értékekhez, akkor a menni vagy maradni kérdésekor a válasz már nem lesz olyan egyértelmű, mint mostanában sok-sok fiatal számára. A kötődést erősíthetik a közösségen belüli kisközösségek, a művelődési egyesületek, táncsoportok, énekkarok és sok minden más. Két meghatározó eleme mégis a család és az oktatás. A családon belül meghatározó az anyanyelvhez való viszonyulás. A másik nagyon fontos tényező, hogyan viszonyul mindehhez az óvoda és az iskola: az óvónéni, a tanító bácsi vagy a tanító néni, a tanár, és általában a közoktatás hogyan közelíti meg ezt a témát. Hogyan tudja elhívetni a gyerekekkel, meg erősíteni bennük azt az érzést, hogy kiváltságos

helyzetben vannak, és hogy isteni kegyelemben van részük azáltal, hogy itt születtek, hogy itt élhetnek. Ismételve: „Csak nézz körül, és láthatod, hogy őseid mit építettek, mit hagytak örökül neked, és ezt tovább kell vinned, ezt kellene megőrizned. S ha elmész, tudd, hogy ide vissza kell jönnöd, mert vissza várnak az emlékek, a kövek, a temetők. Tudd, hogy ha ezeket elhagyd, sehol máshol nem találod meg azt a biztonságot, azt a nyugalmat, amely emberi, lelki és szívbéli jogaidat úgy tudja alakítani, amiért ide születtem, azért mindent megtettem.” Az oktatásnak ezt a fontosságát próbálta a Magyar Nemzeti Tanács hangsúlyozni, és a pedagógusokkal együtt megvalósítani az első pillanattól kezdve korábban is, de most még inkább. Azt szeretnénk, ha a pedagógusokban tudatosodna, hogy mögöttük állunk, támogatjuk, segítjük őket; hozzájárulunk továbbképzésükhöz, az iskolákban folyó magyar oktatás fejlesztéséhez, innovációjához.

Az ideai tanévben változásokat, az oktatás ésszerűsítését jelentette be a szerbiai kormány. Miben nyilvánulnak meg a tervezett szigorítások?

– Nemcsak az oktatás, hanem az élet minden területén megszorításokat hoznak magukkal a változások. Olyan országban élünk, amely gazdaságilag stagnáló, nem igazán képes fejlődést felmutatni, nehezen tud a súlyos helyzetből kilábalni. Részesei vagyunk ennek mindannyian, kisebbségiek, többségiek. A gondokat tetézik az Európai Unióhoz való csatlakozási elvárások. Azt látjuk, hogy az unió nemhogy segítene és erősítene bennünket, kisebbségieket, hanem az általánosan megfogalmazott elvek, gazdasági kritériumok tovább súlyosbítják helyzetünket. Ez a szemlélet csak térképeket, számokat és statisztikai adatokat ismer. És nem engedi látni sem Maradékot, sem a verseci anyanyelvápolást, sem a székelykevei színmagyar oktatás helyzetét, vagy hogy mit jelent mindezek megléte az ott élő magyaroknak. A megszorítási tendenciákkal Szerbia igyekszik megfelelni Európa követelményeinek, ez részben érthető, azt is látnunk kell azonban, hogy kisebbségi jogaink valamennyi szinten sérülni fognak, és olyan értékeket veszíthetünk el, amelyek kapcsán eddig nem is gondoltunk, hogy ez bekövetkezhet.

Brüsszelben is beszéltem erről a *Kihívások és lehetőségek a szerbiai kisebbségekért* címmel, október első hetében, Marian-Jean Marinescunak, az Európai Parlament román képviselőjének a kezdeményezésére megtartott tanácskozáson, amelyen kilenc nemzeti tanács képviselője vett részt Szerbiából. Mindenekelőtt azokra az oktatási problémákra mutattam rá, amelyek napjainkban a legszervezettebb és legfejlettebb oktatási-nevelési hálózatokat sújtják Szerbiában, így a vajdasági magyar nemzeti közösséget is. Hiszen az oktatás ésszerűsítését és fenntarthatóságát a kisebbségi iskolákban csakis a pozitív diszkrimináció elve alapján lehet megvalósítani, ha nem akarjuk, hogy a kisebbségek még inkább veszélyeztetve érezzék magukat szülőföldjükön. Egy-egy közösségben, egy-egy osztály összevonása vagy megszűnése az iskolában; egy-egy intézmény munkájának az ellehetetlenítése, bezárása emberjogi kérdéseket is érintene már, ami egy-egy kisebbségi közösség mindennapi életére nézve, korábbi emberi, közösségi és kisebbségi jogaihoz viszonyítva visszalépést, visszafejlődést, hátrányt jelentene. Erre azért volt fontos ismételt felhívni az EU illetékeseinek a figyelmét, mert az itt élő magyar közösség akkor tud csak igazán az EU-hoz való csatlakozásnak a szószólója és támogatója lenni, ha a csatlakozási folyamat nem csorbítja, hanem erősíti közösségünk kisebbségi jogait, mindenekelőtt az oktatás, a kultúra, a tájékoztatás és az anyanyelvhasználat minden területén. Ennek egyik legfontosabb garanciája a nemzeti tanácsok eredményes, sokoldalú működése, hatásköreinek pontos meghatározása. Ehhez pedig nélkülözhetetlen egy átfogó, az élet minden területén alkalmazható nemzeti tanácsi törvény meghozása. Minden más megbeszélésen Brüsszelben kiemelttem a nemzeti tanácsoknak mint a kulturális autonómia legfőbb szerveinek fontosságát és jogi státusuk meghatározását.

Nem véletlenül beszéltem a kisebbségek örökös vágyáról, hogy teljes életet éljenek. Már feltételezhetjük, hogy a többség kevésbé fogja elszemvedni a tervezett, látszólag ésszerűnek tűnő oktatási reformot. Egy világbanki, egy európai uniós elvárásban föl se merülnek olyan kételyek, hogy az intézkedések során jelentősen sérülhetnek a kisebbségek jogai. Kulturális autonó-

miánknak jól kiépített hálózata csorbulhat főként az oktatásban, a művelődésben most, amikor a szigorítások, a pénzelvonások sújtják az egész országot. A legsérülékenyebb autonómiák, ebből a szempontból, mindig a kisebbségi autonómiák lesznek. Hasonlítsuk össze egy vegyes tannyelvű iskolában a magyar és a szerb tagozat helyzetét. Noha egyaránt sújtják a szigorítások a tagozatokat, mégis másként élik át őket a magyar és a szerb közösségek. Sőt, a népesedés is hasonlóan alakul, mint a magyaroknál, és mégis egészen mások lesznek a következmények. Egészen másként tudatosodnak bennünk az ésszerűsítési törekvések. Másként éljük át, ha két magyar osztályt összevonnak, vagy ha két szerb osztályt. Mi a különbség a kettő között? Erre a kérdésre a valóságon átszűrve kellene az MNT-nek megtalálnia a választ. Kétféleképp közelíthetjük meg a témát: a magyarság szempontjából, itteni kisebbségi szempontból, vagy a többség nézőpontjából. Mereven nézve, a helyzet ugyanaz. Csakhogy nem ilyen egyszerű a dolog. Azért nem az, mert sérülékenységünk fokozott, a meglévő helyzetnek visszahozhatatlansága elbizonytalanít bennünket. Ha nem tudjuk megőrizni elért vívmányainkat, kiharcolt jogainkat, kis eséllyel változtathatunk csak az új helyzeten. Az oktatáson belül az egyetlen elfogadható elem: a pozitív diszkrimináció. Ha a pozitív diszkriminációról beszélünk, fontos az is: hogyan tudjuk a szolidaritás elvét megvalósítani magyar–magyar viszonylatban. Sajnos a pillanatnyi helyzetben éppen ezt nem látni, legalábbis én nem látom. Nem érzem azt, hogy őszintén beszélünk az összefogásról, a közös erő felmutatásának fontosságáról. Soha nem éreztük ennyire értelmiségünk körében a széthúzás romboló hatását, mint napjainkban.

Megmutatkozik az oktatásban felmerült gondok kapcsán is. Kérem, pontosítson: minden tagozatra, minden osztályra vonatkozni fog – maradjunk Vajdaságnál/Délvidéknél – az összevonás abban az esetben, ha nincs meg a 15-ös létszám? A Magyar Mozgalom az alkotmánybírósághoz fordult a kisebbségi jogok csorbulása, valamint a munkaerő-felesleggé váló több mint száz pedagógus kilátástalan helyzete miatt.

– Sajnos minden kis létszámú osztály összevonására vonatkozhat a szabályozás. Senki sincs privilegizált helyzetben. Érdekünk, hogy mind a szerb, mind a magyar osztályösszevonások helyett a kis tagozatok megőrzését szorgalmazzuk. Nekünk elsősorban a magyar tagozatok összevonásával szemben kell megfogalmaznunk elvárásainkat. Az elmúlt időszak pontosan erről szólt. A vád, miszerint az MNT nem foglalkozott alaposan ezzel a témával, nem helytálló. Azt viszont tudni kell, hogy az iskolákon belül a kis létszámú osztályok hosszú évek alatt felhalmozott problémái most még inkább felszínre kerülnek. A látványpolitizálás helyett, ha a dolgok mélyére tekintünk, akkor látjuk, hogy itt egy hosszú, évekre visszanyúló, valamilyen módon mindig a politikum által elrendezett megoldás került előtérbe. Várható, hogy most is ez fog megtörténni. De ez a tapasztalat, azt hiszem mindenki, a Magyar Mozgalom számára is egyértelmű volt. Az MNT a korábbi években is – most is – mindig ilyenkor, tanévkezdés elején tudott kompromisszumos megoldásokat találni. Tény: a helyzet drasztikusan megváltozott, most jóval nehezebb pozícióban vagyunk mi is, hiszen nagyon sok gyermek hiányzik az iskolákból, mert külföldre ment szüleivel. Törekvésünket jól érzékelteti: próbáljuk elérni, hogy a kisoroszi általános iskolában három kisiskolással nyíljon első osztály. A korábbi években szóba sem jöhetett ötnél kisebb létszámú osztály megnyitásának a támogatása. Nekem viszont meggyőződésem, hogy egy gyermekért is ki kell állnunk, és elveinkből nem engedhetünk. Lényegre törő érvelésünkkel minden magyarért ki kell állnunk. Ebben kellene megtalálnunk a kompromisszumot. Jó, hogy közvetlen kapcsolatot építettünk ki a pedagógusokkal, az oktatási intézményekkel. Kölcsönösen érezzük: együtt erősebbek vagyunk, többet tehetünk közösségünkért, de azt is, hogy a lehetetlen vállalhatatlan. Esélyeinket és lehetőségeinket több szempontból is mérlegelve egy rangos találkón a minap felmerült egy elgondolkodtató javaslat. Meg kell kísérelni az óvónőkkel és az osztálytanítókkal együtt már az óvodákban felkeresni a vegyes házasságban született gyerekek szüleit, és megnyerni őket, hogy magyar osztályba írassák gyermeküket. Ezen a téren vannak még tartalékaink. Újvidék ebből a szempontból tanul-

ságos és sikeres történet lehet. Az alapos elemzések megmutatnák: mennyire! S nem sírnánk azon, milyen problémáink vannak Újvidéken. Ha az óvónők és a tanító nénik és bácsik járnak a terepet, és felkeresnék a tanácstalan szülőket, mi maximálisan támogatnánk kezdeményezésüket. Nem a Magyar Nemzeti Tanács tud testületileg meggyőzni szülő-gyermekeket, hanem ezt igazán a pedagógusok tehetnék meg.

Összehangoltan a magyar tanügyi intézményekkel együtt? Az iskolák közötti szolidaritás miért nem tud eredményesebb lenni?

– Minden jó szándék és segítségnyújtás ellenére vannak, akik úgy vélik, hogy például Újvidéken szándékosság volt abban, hogy az idei tanévben az egyik iskolában diákihiány miatt nem nyílhatott meg az első osztály. Az újvidékiek jól tudják, erről szó sincs. A szolidaritás és az összefogás lehetővé tehetné, hogy minden iskolába legalább annyi gyerek iratkozzon be, hogy mindenhol magyar tannyelvű első osztályt lehessen nyitni.

Visszatérve az összevonásokkal kapcsolatos kérdésekre, jelen helyzetben sokkal ésszerűbb arra törekedni, hogy a szabályzat azonnali hatállyal módosítva legyen, hogy hatását mielőbb kifejthesse. Sokkal fontosabb a politikai nyomásgyakorlás, mind a Magyar Nemzeti Tanács, mind parlamenti képviselőink, mind pedig a tartományi oktatásügyi titkárság részéről; ez az eljárási mód sokkal jobban szolgálja a magyar nyelvű oktatás érdekeit, mintsem egy hosszadalmas jogi eljárás.

Még nincsenek konkrét válaszok?

– Konkrét válaszok nincsenek.

Az összevont tagozatok sem jöttek létre?

– Nem. Tehát ahogyan megkezdődött a tanév, úgy működik most is minden. A Magyar Nemzeti Tanács Végrehajtó Bizottságának elnöke több ízben tárgyalt az oktatásügyi miniszterrel, aki ezt a szabályzatot meghozta, és akin leginkább múlik annak módosítása. A miniszternek ezenkívül diszkréciós joga is van, ami azt jelenti, hogy a jelenleg is hatályos szabályzat értelmében is jóváhagyhatja a kérdéses osztályok finanszírozását. Mindez politikai döntés függvénye, amelynek meghozataláról folyamatosan tárgyaltunk és tárgyalunk. A korábbi években is ehhez hasonló nehézségek jellemezték a tanév kezdetét, és mindig a legmagasabb politikai szinten sikerült

jobb belátásra bírni az éppen aktuális oktatási minisztert.

Bizonyos törvényeknél alacsonyabb rangú aktusok (például szabályzatok stb.) törvényességének felülbírálása Szerbia Alkotmánybírósága előtt nem minősíthető káros lépésnek, bár távol áll a hasznostól is. Ennek megértéséhez elsősorban ismerni kell az alkotmánybíróság működésének jogszabályi alapját és gyakorlati oldalát is.

Ez az eljárás egy oktatásügyi-miniszteri szabályzatra a gyakorlatban nem alkalmazható. Elsősorban: a szabályzat rendeltetéséből kifolyólag; ez ugyanis nagy valószínűséggel egy vagy két évig alkalmazandó aktus, melyet hasonló akussal nemsokára felülírhatnak. Így, bár nem lehet káros egy aktus törvényességének felülvizsgálata, jelen helyzetben sokkal ésszerűbb arra törekedni, hogy a szabályzat azonnali hatállyal módosítva legyen.

Nekünk nem az volt a célunk, hogy szembeszegüljünk az új ésszerűsítési eljárásokkal, amelyeknek megvalósítási elvárásai nemcsak Szerbiától függenek, hanem sok minden mástól is. A mindennapok tapasztalatai is az ésszerűsítés kihagyhatatlanságát sugallják, valamilyen módon meg kell tenni. Kérdés, hogyan. Ha Szerbia hegyvidéki térségeiben egy gyermekkel lehet osztályt nyitni, akkor miért ne lehetne máshol is? Itt térek vissza a teljesség igényére való törekvésünkre. Ne csak egy osztály megszűnése vagy összevonása jelentse a gondot, hanem az is, hogy egy-egy magyar közösség tagjainak az emberi joga, az emberi jogok teljessége sérül ezáltal. Hiszen, ha nem lesz magyar osztálya, nem lesz iskolája, nem tud művelődési közösséget szervezni, kulturális életet élni, nem tudja anyanyelvét fenntartani – valójában alkotmányos jogai sérülnek. Az Európai Uniónak erre már oda kell figyelnie! Továbbra is a kisebbségi helyzetből adódó szerzett jogoknak a védelme a célunk, és az, hogy rámutassunk, milyen katasztrofális következményekkel járna, ha csorbulna oktatási, kulturális autonómiánk, nemcsak a magyarság szempontjából, hanem a többi kisebbség nézőpontjából is. Ebből a szempontból látszik igazán, mennyire más helyzetben vannak a szerb és a magyar tagozatok, és hogy mennyire más következményekkel járnának az összevonások kisebbségi, illetve többségi látószögből. A Ma-

gyar Nemzeti Tanácsnak ebbe kapaszkodva foggal-körömmel kell harcolnia azért, hogy ezek az osztályok megmaradjanak, hogy ami megtartható, az megmaradjon; ebben kell közös, együttes szolidaritást kialakítanunk. Ha megvan a közös akarat, az összefogás, akkor együttesen fordulhatunk a felsőbb fórumokhoz. De amikor megosztjuk önmagunkat, amikor elhittjük önmagunkkal, hogy ha az alkotmánybírósághoz fordulunk, azzal megoldottuk a problémánkat, akkor többet ártunk, mint használunk. Ehelyett a pedagógusokkal, az iskolákkal együtt közvetlenül próbáljuk fölmérni a problémákat, és közösen megtalálni a megoldást mindhárom: önkormányzati, tartományi és köztársasági szinten. Ha pillanatnyilag a tartományban nem lennének ott az illetékes titkáraink, akik képviselik a magyar ügyet, akkor ki tudja, mi történt volna már eddig is. Ebben az ellehetetlenült, nehéz helyzetben egymás sorainak megosztásával önmagunkat, a délvideki magyarságot gyengítjük, építjük le. A Magyar Nemzeti Tanácsnak naponta törvényes keretek között kell a csatáit megvívnia, megtalálnia azokat az együttműködési formákat, amelyek szavatolják az eredményeket. Ezért hangoztatjuk: mindent meg kell tennünk, hogy partnereket találjunk Szerbiában. Szeretnénk, ha a szerbség megértené és átérezné helyzetünket. Az ellenségkép fokozása helyett arra törekszünk, hogy szempontjainkat, értékrendünket mérlegelve egy számunkra is elfogadható megoldást hagyjon jóvá a többségi társadalom és a hatalom. Még akkor is, ha törvényszerűen másképpen közelít a problémához.

Minden pesszimizmus, gondunk-bajunk ellenére derűlátó vagyok, mert komolyan támogat bennünket anyaországunk. A támasza nélkül nem érhattünk volna el ilyen eredményeket. Oktatási segítségnyújtásuknak az elmúlt években maradandó nyoma van, és szülőföldünkön való megmaradásunkat, érvényesülésünket szolgálja. Bízom abban, hogy a tények az embereket valamilyen módon elgondolkodtatják. A szülők és a diákok választási lehetőségei bővültek: eldönthetik, hogy miután a fiatalok anyanyelvükön befejezték a középiskolát, hol, milyen nyelven folytatják tanulmányaikat.

A felsőoktatáson belül hamarosan nagyon komoly változásokat próbálnánk sugallni a ka-

roknak, hogy minél több akkreditált képzés váljon lehetővé magyar nyelven. A középiskolát végzett fiatalok számára még inkább lehetővé válik, hogy Újvidéken folytassák tanulmányaikat. Ha szorgalmasak, ösztöndíjhoz jutnak, és bekerülnek az Európa Kollégiumba. Az ösztöndíjuktól, amely kb. 140 euró, mindössze 1850 dinárt kell fizetniük a bentlakásért. A beköltözött fiatalokat hallgatva, érezzük, hogy részben levettük – a magyar állam támogatása révén – a szüleik válláról a terhet. Adott az új lehetőség, a szülők is bátrabban mérlegelhetnek: megéri, ha Újvidéken folytatják gyermekeik tanulmányaikat.

Visszatérve a Magyar Mozgalomhoz, mit jelent a megjelenése, fokozza-e megosztottságunkat, és ha igen, mennyiben? Hogyan lehet ebből a helyzetből előrelépni, hogy ne egymás ellen tevékenykedjünk, hanem egymásért?

– Én erre csak azt a választ tudom adni, hogy a Magyar Összefogás listájáról 31 tag került be a 35 tagú Magyar Nemzeti Tanácsba. Közülük néhányan belső ellenzékként kezdtek el tevékenykedni. Mégis az a lényeges, hogy az MNT legitim intézménye a kulturális autonómiának, az itt élő magyarságnak, az itt élő magyarok többsége a Magyar Összefogás listára szavazott. Támogatásukkal 90%-os eredményt értünk el. Csak megerősíteni tudom: a Magyar Összefogás programja egy jottányit sem változott, mi azt akarjuk végrehajtani. A következő négy év alatt a vállalt feladatokat, kötelezettségeket kívánjuk megvalósítani. Értelemszerűen, nem foglalkozhatom mással, azokkal a kételyekkel, támadásokkal, egyebekkel, azoknak az embereknek a megváltozott nézeteivel, akik velünk együtt álltak ki választóink elé az Összefogást támogatva. A Magyar Nemzeti Tanács összetételében bekövetkezett változások magától értetődő jelenségek. Köztudott, hogy a törvényből adódóan sok minden másként alakult, megváltozott a testület szerkezete, működése. Ezért nem látom érdemesnek külön foglalkozni ezekkel a problémákkal. Közösen határoztuk meg utunkat, s tisztán látom és tudom: merre kell haladnunk. De azt is, hogy nem csak tőlem függ programunk megvalósítása. Ennek jó példája a nemrégiben felavatott Európa Kollégium. Tudjuk, hogy még 2006-ban megszületett az ötlet, hogy Újvidéken egy kollégiumot hozzanak

létre, 2008-ban le is tették az alapkövét... Az én feladatom az volt, hogy az Európa Kollégium mielőbb megnyíljon. Ezt vállaltam, ezért felelek. Azzal már nem kívánok foglalkozni, miért nem nyílt meg előbb... A vállalt feladatokért vagyunk felelősek. Azt is tudom, hogy egy program nem tud minden fontos témát felölelni, hogy a körülöttünk lévő világ szinte hónapok alatt fölülírja a terveinket, elképzeléseinket.

Előrenézve minden olyan témát felvállalunk, amely konszenzussal született meg közösségünkben. A Magyar Nemzeti Tanács ez alapján kezdeményezi egy médiaház létrehozását, amelyben megpróbáljuk a teljes tájékoztatás egységes hálózatát kiépíteni, mert látjuk azt, hogy a „privatizációs világban” nem úgy alakulnak a dolgok, ahogy szeretnénk, és nem szeretnénk minden egyes magánosítás után „szaladni”. Viszont ott, ahol tudunk, megpróbálunk segíteni, közreműködni. Készül a magyar médiaház terve, a magyar állam mögé állt, támogatását tervezi. Nem szeretnék az ezzel szembefordulókkal foglalkozni. Nem is lenne ildomos, mert ha belebonyolódnánk ezekbe a részkérdésekbe, akkor ismét saját csapdánkba esnénk: „*Oszd meg a közösségedet! Feszültségeket hozz létre! Rombold és lehetetlenítsd el az itteni magyarságnak a még a szülőföldön való gondolkodás jogát is!*”

Már érintette második témánkat: a tájékoztatást, kisebbségi jogaink érvényesülési lehetőségének egyik alappillérét. Jelenleg a kistérségekben, a községekben a „kényszerű” privatizációval szembesült elektronikus médiumok, szerkesztőségek helyzetének a rendezése a legaktuálisabb. Közvéleményünk nem véletlenül kíséri kiemelkedő figyelemmel a Szabadkai Rádió magánosítása körül hónapok óta zajló huzavonát, mert a 47 éves működésével szinte beépült a köztudatba. Közzolgálati lett, félő, hogy a privatizáció meghirdetésével elveszíti ezt a jellegét. Két sikertelen eladási próbálkozás után most van folyamatban a harmadik. Lényegesen, 4 millió 842 ezer dinárról alig 13 ezer euróra lecsökkentve az értékét. A Szabadkai Magyar Rádió Alapítvány létrehozását nem támogatja a Magyar Nemzeti Tanács, talán érthető, hiszen ott van a Pannon RTV. Viszont azt sem felejthetjük el, hogy a Pannon RTV

inkább kereskedelmi, mint közszolgálati. Van-e rá mód, és nem késő-e, hogy a Vajdasági RTV, illetve az Újvidéki Rádió regionális szerkesztőségeként működjön? A kormányfő szerint sem hallgathatnak el a kisebbségi elektronikus médiumok. Utasítása szerint a rezortállamtitkárnak körültekintőnek kell lennie a megoldás keresésében: nézzék meg a maximális lehetőséget, hogy mit lehet tenni.

– Én arról nem szólhatok, hogy a közszolgálati rádió és a televízió hogyan, miként próbálja a maga hálózatát kialakítani és fejleszteni. Kisebbségi szempontból nekünk ez nem mindegy, és nagyon fontos, hogy ez a hálózat erősödjön, épüljön. De hogy ebbe beilleszkelhetne-e a Szabadkai Rádió magyar szerkesztősége, kérdés. Tény, hogy a Szabadkai Rádió és magyar műsorainak frekvenciáját a Vajdasági RTV biztosítja. A helyzet mégis összetett, ezért nehezen képzelhető el, hogy a Szabadkai Rádió a Vajdasági RTV regionális szerkesztőségeként működjön. Ha tehát megpróbálná ezt megvalósítani, a mostani törvényes keretek között ez igen nehezen hajtható végre. Hiszen a közszolgálati médium megvan a maga műfaja, és a vállalt feladatokat házon belül kell megvalósítani. Lényegében a közszolgálati média feladata, hogy miként tudja a hálózatát kialakítani. A pillanatnyi helyzetben – az oktatáshoz hasonlóan – ennek a jövőben sokféle változata lehetséges. Jelenleg a legfontosabb feladatunk az volt, hogy olyan alternatívát kínáljunk fel a Szabadkai Rádió magyar szerkesztőségének, amely szavatolja a teljes szerkesztőség megmaradását. A rádió egyik napról a másikra továbbra is úgy szólhasson, ahogyan eddig is szól, ugyanazon a frekvencián. Ennek finanszírozásáról, technikai háttérének biztosításáról megbeszéléseket folytattunk. A vajdasági magyar médiaház tervezett létrehozását is természetesen szem előtt tartva. Ha a Szabadkai Rádió magyar szerkesztőségének többsége ezzel nem tud egyetérteni, akkor élhet a törvény adta lehetőségekkel. A fölkinált alternatívát tovább lehetett volna gondolni, de a szerkesztőség egy része egyelőre nem élt ezzel a lehetőséggel. Nem tudtuk megtalálni a közös hangot. Ezzel szemben egy olyan megfogalmazást jelentett be, amellyel minden eddigi próbálkozásainkat felrúgta, és teljesen új kritériumokkal

rukkolt elő. Esély sincs ezeknek a megvalósításra. A Magyar Nemzeti Tanács sem vállalhatja, hacsak nem akar belebukni. Nekünk nem ez a célunk, és nem ez a szándékunk. Itt most a Szabadkai Magyar Rádió Alapítványra gondolok. Tehát el kellene még egyszer gondolkodni mindenkinek az adott, a felkinált lehetőségen, hogy lehet-e azon javítani, lehet-e jobbítani. Hogyan, miként működjön? De egy önálló, új szabadkai magyar rádió létrehozása nemcsak azért jelent problémát, mert ez ilyen rövid idő alatt és ilyen formában kivitelezhetetlen, hanem azért is, mert minden más hasonló kisközösség rádiójának gondját-baját mellőzné, felrúgva a szolidaritás elvét: mintha médiavilágunkban nem is létezne más a Szabadkai Rádió történetén kívül.

A mostani műsorrács huszonnégy órás magyar műsort és egy többnyelvűt szavatol. Ez az állapot megtartható-e az új elképzelés, alternatíva szerint?

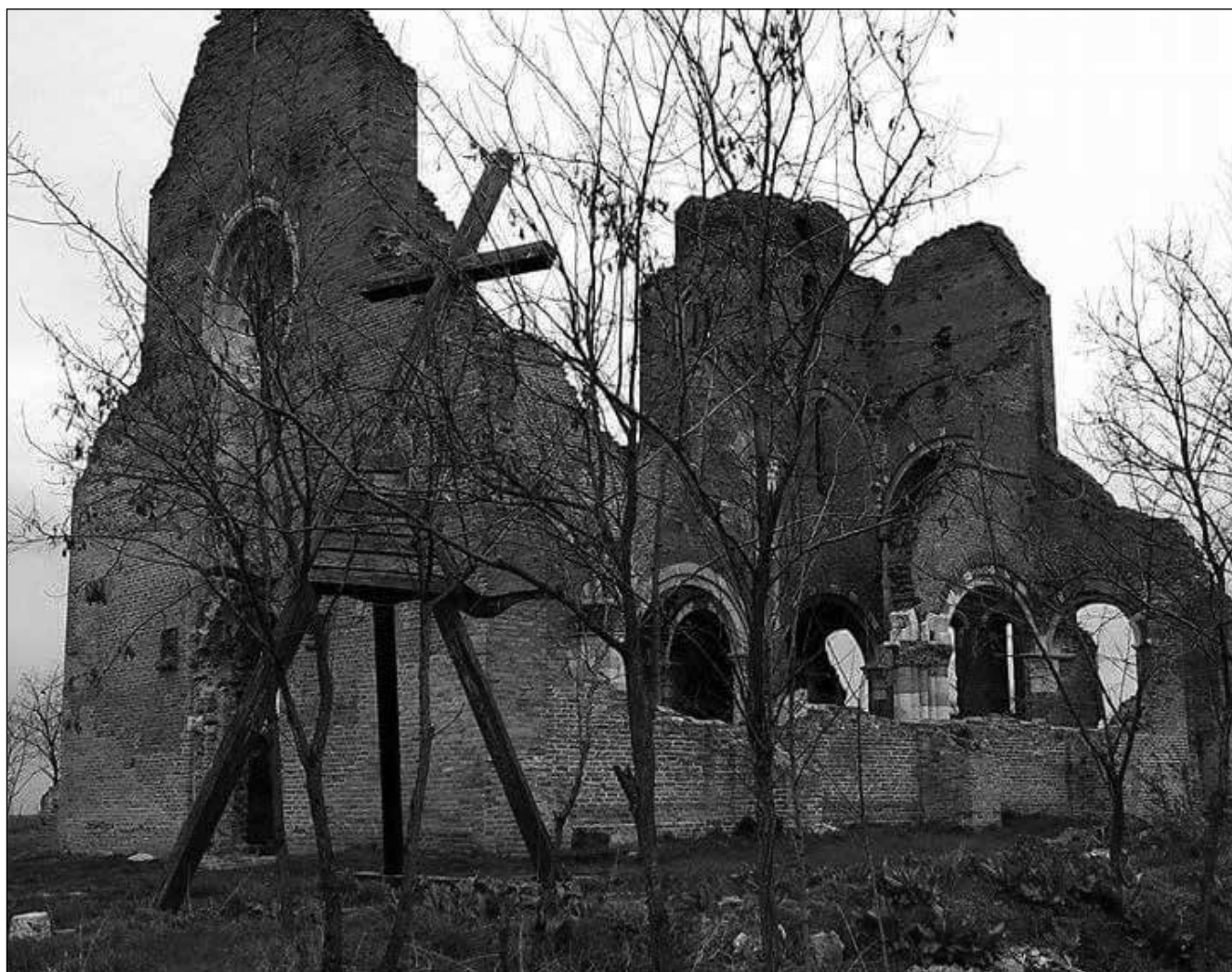
– Elgondolásunk szerint a Pannónia Alapítvány keretében megmaradt volna a magyar szerkesztőség műsora. Nyilvánvalóan nem olyan formában, mint egy struktúrán belüli önálló séma, hanem a struktúrán belüli rendszer részeként. De eddig el se jutottunk a megbeszéléseink során. Az érdemi dolgokat végig sem tudtuk tárgyalni. A konkrét helyzet stabilizálásáig sem jutottunk el, nemhogy tovább tudtunk volna lépni. Helyette olyan alternatíva jelent meg, amely viszont felválthatatlan.

A harmadszorra meghirdetett, újabban 33 százalékkal leértékelve eladásra kínált Szabadkai Rádió sorsa hogyan alakulhat? Mi történhet, ha valaki megveszi?

– A törvény adta lehetőségekkel és követelményekkel a tulajdonosnak élnie kell, be kell tartania őket. A Szabadkai Rádió magyar szerkesztőségének a tagjai pedig a felkinált alternatíva mellett dönthetnek, választhatják a lehetőséget, és maga a tulajdonos egy frekvenciával, vegyes struktúrában tud dolgozni a jövőben. A másik lehetséges alternatíva pedig az volt, amit már az előbb elmondtam.

Az aracsi pusztatemplom konzerválásával kapcsolatban van-e újabb fejlemény?

– Még 2013-ban, épp az Aracs-konferenciának köszönhetően, nagyon szoros együttműködést sikerült kialakítani a Tartományi Műemlék-

Az aracs pusztatemplom a részleges konzerválás után (Vajda János felvétele, 2015 tavasza)

védelmi Intézet és a budapesti Forster Központ között. A Vajdasági Magyar Művelődési Intézet közreműködésével jelentős eredményeket értünk el. Az aracs pusztatemplommal kapcsolatban olyan akciótervet dolgoztunk ki, amely előrevetítette annak a lehetőségét, hogy európai uniós támogatásokból és szerény szerbiai támogatásokkal biztosítani tudjuk a bugaci templomnak és az aracs pusztatemplomnak a projektumát – úgy összevonni a kettőt, hogy nálunk is folytatódjon a régészeti feltárás, a restaurálás és a konzerválás.

Aki az elmúlt két évben járt ott, láthatta, hogy fontos dolgok, változások történtek. De hozzáállásban, a koncepcióban is, ami szerintem a legfontosabb. Nekünk lényeges, hogy olyan magyarországi szakembereket tudjunk bevonni a konzerválási, felújítási folyamatokba, akik a téma legkiválóbb szakemberei és ismerői. Ez alatt az

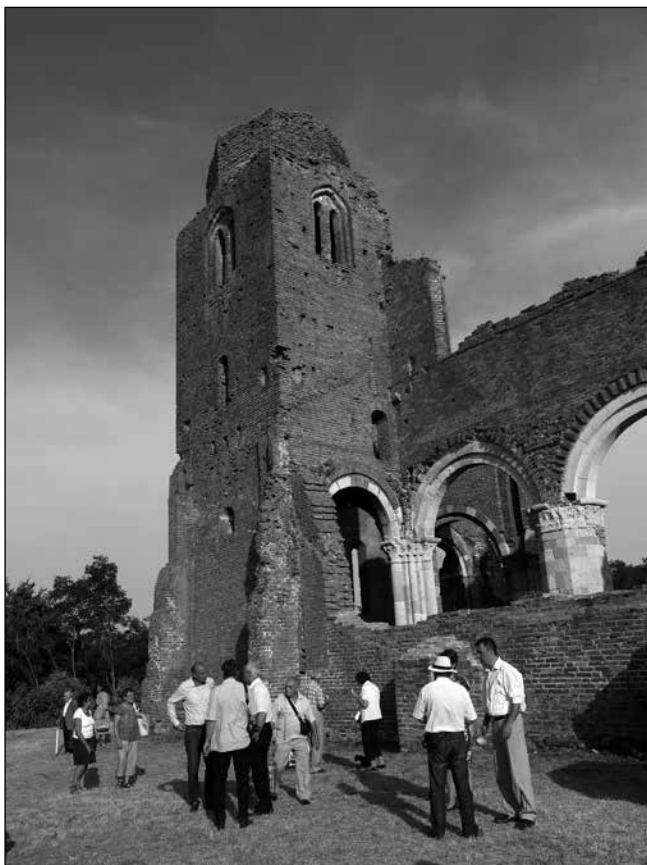
idő alatt a Forster Központban két alkalommal történt elnökcseré. Egy hónappal ezelőtt kerestem fel az új elnököt, és nagyon örültem annak, hogy személyesen bízta meg az elnökhelyetttest, hogy külön foglalkozzon ezekkel a projektumokkal. A Forster Központ felvette a kapcsolatot a belgrádi székhelyű Országos Műemlékvédelmi Intézettel is.

Szakembereik közösen végzik a konzerválási munkálatokat?

– Nem. A belgrádiak a tartományiaknak átadták a hatásköröket. Tartományi kézben van az aracs pusztatemplom gondozása, de igazán országos szintű műemlék. Ezért is dicséretes, hogy a legmagasabb szintű a kapcsolat és az együttműködés a két ország szakemberei között.

A másik nagyon fontos és egyik legkomolyabb, valamennyiünkre váró munka: a szabadkai zsinagógának a belső felújítása. A Forster Központ

szakemberei ebbe a munkába is bekapcsolódtak már. A Magyar Kormánynak köszönhetően erre a célra 500 millió forint áll rendelkezésre. A tervek szerint a zsinagóga teljes belső felújítása megtörténhet ebből a pénzből. Óriási feladatok hárulnak erre az együttműködésre, amely egyben közös lehetőség is. Itt már azt látjuk és tapasztaljuk, hogy mind a belgrádi, a tartományi és budapesti érdekek, mind a Nemzeti Tanács és Szabadka érdekei találkoznak egymással. Már is sokan jelentkeztek, hogy a felújítás ideje alatt tanulni szeretnének. A belgrádi szakemberek már kinyilvánították szándékukat, hogy ők is szívesen bekapcsolódnának ebbe a munkába. A közvetlen felügyeletet a Szabadkai Községi Műemlékvédelmi Intézet látja el. A magyarországi szakemberek, ahogyan említettem, már a tervdokumentáció kidolgozásának ideje alatt óriási segítséget nyújtottak. Hiszen olyan új, korszerű megoldások születtek a zsinagóga építéskor, amelyek akkor világszenzációnak számítottak. Ezúttal is megmutatkozott: a korszerű felújítás olyan tudást igényel, amely csak a közös összefogás alapján tud eredményt hozni.

A konzerválás a helyreállítás részeként történik

A megemlékezések előtt vagyunk, közeleg a halottak napja. Az MNT átveheti-e a csúrogi megemlékezés szervezését, tekintettel arra, hogy a megbékélési folyamat részeként megtörtént a két ország államfőjének a főhajtása az 1944–45-ös megtorlások mártírjainak emlékműve előtt. Teleki Júliával beszélgetve, el kellene gondolkodni: hogyan lehetne intézményesíteni megemlékezéseinket? Az idő múlásával mind nehezebben tudja vállalni...

– Az az igazság, hogy a Magyar Nemzeti Tanács is nagyon fontosnak tartja a méltó megemlékezéseket. El szeretnénk azonban kerülni, hogy a szervezésekből épp azok maradjanak ki, akik eddig ezen a téren nagyon sokat tettek, és azon fáradoztak, hogy a csúrogi emlékmű elkészüljön. Az MNT nyitott a kezdeményezésekre, és ha megemlékezési javaslataikkal megkeresnek bennünket, mi mindenben az indítványozók segítségére leszünk. Amíg ez nem történik meg, még a látszatát is el szeretnénk kerülni az ilyen jellegű hagyományok kisajátításának. Fontosnak tartom viszont, hogy a kisközösségek, a helyi közösségek érezzék és tekintsék magukénak ezeket az emlékhelyeket. Nemcsak Csúrogon, hanem nagyon sok más helyen is. Csúrog esetében tudjuk ennek a lehetőségnek az összetettségét. Itt inkább olyan segítség kellene, amely a köztudatot erősíti, hogy a többségi közösség is érezze, hogy a megemlékezés nemcsak az itt élő magyarság ügye, nem csupán magyar, hanem közös ügy. A megemlékezéseknek a szolidaritás vállalásának a jelképévé kellene válniuk a megbékélés eszméjét hirdelve, az áldozatokra emlékezve.

A Magyar Nemzeti Tanács fontosnak tartja, hogy ahol atrocitások történtek 1944–45-ben, mindenütt létesüljenek emlékhelyek. Ennek érdekében a jövőben, közvetlenül a helyi önkormányzatokkal vesszük fel a kapcsolatot, és próbálunk szót érteni egy-egy emléktábla, akár egy szerény jelzés felállítása érdekében. Azt szeretnénk, ha az ott élő magyarok, legyenek bármilyen kevesen, éreznék törődésünket, támaszunkat, segítségünket, hogy megszervezhessék megemlékezéseiket. Csak fentről, diktátummal nem működtethető ez a rendszer. Az lenne a célszerű, ha mindenhol a megemlékezés fontosságát hangsúlyozva tudnánk segíteni a kisközösségek törekvéseit.

Hosszú évtizedeken át csak titokban, megfélemlítések közepette emlékezhetett meg ártatlan áldozatairól az itt élő magyarság. De élt bennünk a bizakodás, hogy eljön az ideje a nyilvánosság előtti kegyeletadásnak, ott, ahova szeretteiket elföldelték. Erre az egész Vajdaságban/Délvidéken lehetőség nyílik a közeljövőben. A Vajdasági Magyar Művelődési Intézet kutatja és GPS-koordinátákkal meghatározza: hol vannak pontosan a feltételezett tömegsírok, hogy lehetővé válhasson azok méltó megjelölése. Amikor elkészül a tömegsírok térképe, minden önkormányzatot megpróbálunk megkeresni, hogy közösen vázoljuk az emlékhelyek kialakításának helyszíneit. A központi megemlékezés helyett az a célunk, hogy szerte Vajdaságban legyenek kegyeletadások, ha nem is egy időben. Jó lenne, ha a megemlékezések menete úgy alakulna ki, hogy érezni tudjuk, hogy velünk együtt mások is főt hajtának, kegyelettel adóznak ártatlan áldozataink, mártírjaink emléke előtt, akiket azért végeztek ki, mert magyarok voltak. Bizonyára, minden

közösség még külön is meghatározza azt a napot, amikor az elhurcoltakra, az elüldözöttekre, az ártatlan áldozatokra emlékeznek. Ahogyan Zentán, Topolyán, Szabadkán, Bajmokon vagy bármelyik más településen teszik ezt hosszú évek óta. Emellett a mindenszentekhez, a halottak napjához kötődő megemlékezéseinknek kellene egy átfogó jelleget is adni a közös gyász kifejezésére. Mindazok emlékére, akik e tájnak a mártírjai, áldozatai voltak, mert ezért a szülőföldért harcoltak, küzdöttek, estek el, vagy azért, mert kiszolgáltatott magyarok voltak. Az 1848–49-es szabadságharctól az első és a második világháborún át a legújabb korok háborús áldozataig. A halottainkról való közös megemlékezés, azt hiszem, azért fontos és jelentős, mert tudatosítja fiataljainkban múltunk ismeretének fontosságát. Az idő összemoshat sok mindent, de az emlékezés, a hozzátartozók fájdalma, ha enyhül is, valahol mindig azt a kötelezettséget rója az utódokra, az újabb generációkra, hogy felejtenünk nem szabad.

Boldog Özséb